

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.977;65.012.23

Борисов О.Г.*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної економіки
Одеського інституту фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі***Фірсова К.В.**
*студентка**Одеського інституту фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС ТА УКРАЇНИ В РАМКАХ ПРОГРАМИ «ГОРИЗОНТ 2020»

У даній статті окреслено програму «Горизонт 2020» як можливість підвищення рівня міжнародного науково-технічного співробітництва між країнами Європи. Визначено роль та перспективу участі України в ній. Розглянуто основні вимоги до країн-учасниць та можливості міжнародної співпраці з Україною.

Ключові слова: інновації, глобалізація, Європейський Союз, програма «Горизонт 2020», міжнародне співробітництво, нові проекти, стратегії.

Борисов О.Г., Фірсова Е.В. ОСОБЕННОСТИ СОТРУДНИЧЕСТВА ЕС И УКРАИНЫ В РАМКАХ ПРОГРАММЫ «ГОРИЗОНТ 2020»

В данной статье очерчено программу «Горизонт 2020» как возможность повышения уровня международного научно-технического сотрудничества между странами Европы. Определена роль и перспектива участия Украины в ней. Рассмотрены основные требования к странам-участницам и возможности международного сотрудничества с Украиной.

Ключевые слова: инновации, глобализация, Европейский Союз, программа «Горизонт 2020», международное сотрудничество, проекты, стратегии.

Boriso O.G., Firsova K.V. FEATURES OF COOPERATION BETWEEN THE EU AND UKRAINE IN THE FRAMEWORK OF THE PROGRAM «HORIZON 2020»

This article marked the program «Horizon 2020» as an opportunity to improve international scientific-technical cooperation between the countries of Europe. The role and prospects of Ukraine's participation in it. Basic requirements for participating countries and the possibilities of international cooperation with Ukraine.

Keywords: innovations, globalization, European Union, program «Horizon 2020», international cooperation, new projects, strategies.

Постановка проблеми. Проблематика інноваційного розвитку стає дедалі популярнішою у світі, що глобалізується. Фактично ми стикаємося з необхідністю кардинальних глобальних технологічних трансформацій, котрі поступово зумовляють появу іншої моделі не лише технологічної, а й суспільного розвитку, – з якісно новою структурою економіки, рівнем ефективності використання ресурсів, формами взаємодії людей один з одним та з навколишнім середовищем. Сьогодні інноваційна модель розвитку будь-якої країни неможлива без активної міжнародної співпраці та міжнародної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання участі у спільних проектах, зокрема Рамкової програми «Горизонт 2020», є актуальним сьогодні, тому не дивно, що чимало українських вчених присвячували цьому свої праці, а саме Л.І. Чернишев, І.І. Білан, М.Я. Гороховська, О.В. Кот та інші. Проте не всі аспекти є достатньо вивченими, особливо це стосується можливої участі України у програмі «Міжнародного співробітництва» з країнами ЄС.

Постановка задачі полягає у розгляді основних напрямів розвитку, умов участі та фінансування Рамкової програми «Горизонт 2020». Відповідно до

цього виникає необхідність сформулювати та вирішити завдання, а саме: вивчення завдань та пріоритетів Рамкової програми «Горизонт 2020», оцінити значення програми та можливі результати для учасників програми.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні технології – одне із найважливіших досягнень діяльності людства. Використання інформаційних технологій дає можливість створити сприятливі умови для розвитку економіки, стимулювати зростання продуктивності праці та підвищення заробітної платні, полегшити організацію комунікацій на всіх рівнях управління, швидко знижувати матеріало- та енергоємність окремого виробництва і національної економіки в цілому [1].

Розвиток сфери новітніх технологій зробив великий внесок у створення інформаційних систем. Для України дуже важливо, що застосування інформаційних технологій дає можливість підвищити якість підготовки і прийняття важливих рішень виконавчої влади.

Розвиток провідних країн світу надає поштовх для розвитку інших країн, що розвиваються. Тісне міжнародне науково-технічне співробітництво між

країнами дозволить прискорити розвиток та обмін досвідом.

Особливого розвитку досягла програма FP7 (Сьома рамкова програма), створена для співробітництва у сфері наукових досліджень країн – учасниць ЄС на період 2007–2013 рр. Загальна сума витрат на проведення наукових досліджень, згідно із програмою, становить 52 млрд євро [2].

Програми FP7 діяли з 2007 року, та українські підприємства брали активну участь у виконанні програми. На основі спільної реалізації програм здійснено аналіз та створено статистику проекту (базу даних) за період 2007–2011 рр. JSO-ERA, яка свідчить, що українські підприємства беруть участь у практично усіх пріоритетних напрямках досліджень, 876 українських підприємств подали заявку на фінансування у проекті FP7, ЄС профінансував 177 українських організацій в загальному обсязі 13,2 млн євро. Проекти FP7 є досить успішними, їх рівень успішності в середньому досягає 20,7%, щодо рівня успішності українських підприємств становить 20,2% [2].

Європейська комісія 30 листопада 2011 року оголосила про впровадження нової Рамкової програми міжнародного науково-технічного співробітництва «Горизонт 2020». Основною метою створення та впровадження програми є об'єднання фінансування науково-дослідницьких робіт, розробка інноваційних технологій для країн-учасниць ЄС на період 2014–2020 рр. Дана програма повинна замінити програму FP7 (Сьома рамкова програма).

З січня 2014 року вступила в дію нова Рамкова програма «Горизонт 2020», яка сприяє розвитку науково-технічного співробітництва країн – членів ЄС. Програма полегшує процедури передачі та введення нових проектів для країн учасниць [3].

Основні цілі створення програми «Горизонт 2020» випливають з Лісабонської стратегії, прийнятої Європейською Комісією Стратегії розвитку Європи до 2020 року, яка називається «Європа-2020» (рис. 1). Стратегія є основним довгостроковим планом розвитку ЄС, де провідними засобами досягнення цілей є поліпшення стану освіти, науки та впровадження інновацій [3].

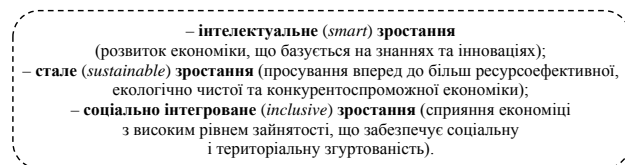

Рис. 1. Пріоритети нової стратегії розвитку Європейського Союзу «Європа 2020»

У рамках стратегії «Європа 2020» передбачено синхронну реалізацію національними урядами десяти ключових принципів, що, за задумом, має сприяти отриманню повною мірою позитивних ефектів від скоординованих структурних реформ [4]:

1. Забезпечення якості та стійкості публічних фінансів.
2. Розв'язання проблем макроекономічних дисбалансів.
3. Зменшення дисбалансів у зоні євро.
4. Оптимізація підтримки досліджень, розробок та інновацій, зміцнення «трикутника знань» і розкриття потенціалу цифрової економіки.
5. Поліпшення ресурсної ефективності та зменшення викидів парникових газів.
6. Поліпшення середовища для бізнесу і споживачів, а також модернізація промислової бази.

7. Посилення залучення у ринок праці та зменшення структурного безробіття.

8. Розвиток кваліфікованої робочої сили, що відповідає потребам ринку праці, сприяння підвищенню якості робочих місць і безперервному навчанню упродовж життя.

9. Поліпшення функціонування системи освіти та підготовки кадрів на всіх рівнях і збільшення участі у сфері вищої освіти.

10. Сприяння соціальному залученню (*social inclusion*) і боротьба з бідністю [5].

Надзвичайно важливою особливістю оновленого стратегічного інноваційного курсу ЄС є недвозначна орієнтація на «міцніший, глибокий і ширший єдиний ринок». У цьому контексті Європейська Комісія поставила завдання «перезавантаження» (*re-launch*) єдиного внутрішнього ринку (ЄВР), щоб усунути наявні у ньому прогалини: реальні перешкоди на шляху трансграничної взаємодії, недостатній взаємозв'язок європейських мереж, нерівномірне дотримання правил єдиного ринку.

На виконання цього нового підходу Єврокомісії було підготовлено й оприлюднено доповідь Маріо Монті (*Mario Monti*) про нову стратегію для єдиного ринку [6]. В ній чітко ідентифіковано сфери, де необхідне посилення ЄВР – його «відсутні ланки» і «вузькі місця» (зокрема, щодо процесів стандартизації, впровадження європейського патенту, сфери транспорту і логістики, територіальної мобільності робочої сили), а також обґрунтовано напрями поширення ЄВР на «нові рубежі»: сектор цифрових технологій, енергетику, галузь охорони навколишнього середовища, деякі сфери сектору послуг і, що найважливіше, – на розвиток інноваційних продуктів і технологій з низьким вмістом вуглецевісних сполук [5].

Для втілення програми розвитку ЄС до 2020 року запропоновано створити структуру програми «Горизонт 2020», яка стане фінансовим інструментом програми та стратегії Європи до 2020 року. Основною концепцією є створення нового суспільства, нового формату мислення європейців. Полегшення процесу співробітництва країн Європи допоможе об'єднати зусилля з метою подолання проблем регіону та посилення позицій регіону в світі.

Програма «Горизонт 2020» з бюджетом 80 млрд євро має визначені завдання: промислове лідерство у сфері інновацій, вирішення соціальних проблем, поліпшення наукової бази Європи тощо [3].

Рамкова програма «Горизонт 2020» зосередить фінансування на різних, взаємодоповнюючих пріоритетах ЄС. Ці пріоритети відповідають пріоритетам, визначеним у програмі «Європа 2020» та Інноваційним Союзом. Особлива увага буде приділятися [2]:

1. Інформаційно-комунікаційні технології:
 - нове покоління компонентів та систем;
 - нове покоління комп'ютеризованих систем;
 - майбутнє мережі Інтернет;
 - технології управління вмістом та управління інформаційними потоками;
 - новітні інтерфейси та роботи;
 - мікро- та наноелектроніка та фотоніка.
2. Нанотехнології:
 - розробка нового покоління наноматеріалів, наноприладів та наносистем;
 - забезпечення безпечної розробки та використання нанотехнологій;
 - розвиток суспільного виміру нанотехнологій;
 - ефективний синтез та виготовлення наноматеріалів, компонентів і систем;

– розробка техніки, методів вимірювання та обладнання, що підвищує продуктивність, зосереджуючись на основних технологіях, що сприяють розвитку та виведенню на ринок складних наноматеріалів та наносистем.

3. Новітні матеріали

– міжгалузеві технології на основі передових матеріалів;
– розробка та перетворення матеріалів;
– використання матеріалів і компонентів;
– матеріали для екологічно раціональної та низьковуглецевої промисловості;
– матеріали для творчих галузей;
– метрологія, випробування характеристик, стандартизація та контроль якості;
– оптимізація використання матеріалів.

4. Біотехнології:

• стимулюючи передові біотехнології як рушійна сила майбутніх інновацій;
• промислові процеси на основі біотехнологій;
• інноваційні та конкурентні технологічні платформи;

5. Космічна галузь:

Специфічне завдання наукових досліджень та інновацій у космічній галузі полягає в розвитку конкурентної та інноваційної космічної промисловості та наукової спільноти, яка розроблятиме та використовуватиме космічну інфраструктуру для підтримки майбутньої політики та суспільних потреб ЄС.

Головною метою створення Рамкової програми «Горизонт 2020» є індустріальне лідерство країн Європи у світі до 2020 року. Тому вказані суми витрат скориговані відповідно до напрямів співробітництва (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Напрями фінансування при реалізації Рамкової програми «Горизонт 2020»

Напрями фінансування	Витрати, млн євро
Інформаційні технології	7 939
Нанотехнології та їх виробництво	3 797
Біотехнології	509
Космічні технології	1 536
Технології КЕТ	5 894
Фінансові ризики	3 538
Запровадження інновацій у малих і середніх підприємствах	619

Для участі в програмі учасники повинні відповідати певним вимогам і виконувати певні правила:

- 1) пристосованість програми до інноваційного циклу;
- 2) однаковий податковий рівень, фінансування проводиться країнами – членами ЄС;
- 3) високий рівень ступенів оцінки проектів;
- 4) багатостороннє вигідне співробітництво країн – членів ЄС;
- 5) спрощені правила інтелектуальної власності: нові форми доступу до отриманих результатів дослідження;
- 6) спрощення правил контролю витрат та аудиту;
- 7) інше.

Рамкова програма «Горизонт 2020» створила умови для участі, прозорості та відкритості всіх програм для третіх країн, що дозволить їм перейняти досвід інших країн та застосувати запропоновані інновації у власному розвитку. Міжнародна співпраця з третіми країнами та міжнародними організаціями включає: підприємства третіх країн та міжнародні

організації, які відповідають вимогам зазначених у програмі та мають за мету досягнення таких цілей:

– підвищення конкурентоспроможності ЄС в сфері інновацій та наукових відкриттів, підвищенню економічної конкурентоспроможності;

– вирішення глобальних проблем сучасності;

– підтримка зовнішньої політики ЄС, доповнення зовнішніх програм та програм розвитку [3].

Рамкова програма відкрита і для країн, які готуються до вступу в ЄС, та потенційних кандидатів у члени ЄС, які відповідають критеріям:

- високий інноваційний та науковий потенціал;
- участь у науково-інноваційних програмах ЄС;
- економічна співпраця ЄС;
- приналежність до європейської політики до-бросусідства тощо.

13 травня 2014 року в Брюсселі відбулося спільне засідання Уряду України та Європейської Комісії, на якому, зокрема, розглядалося питання про участь України в програмі «Горизонт 2020». Сторони привітали намір України стати асоційованим учасником Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020».

Україна зацікавлена в якісному розширенні співробітництва з Європейським Союзом у науково-дослідній і технологічній сферах, серед основних пріоритетів співпраці Урядом України визначена нова рамкова програма ЄС «Горизонт 2020».

Програма Європейського Союзу «Горизонт 2020» розрахована на 7 років (2014–2020 роки) і орієнтована на підтримку дослідницької та інноваційної діяльності у всіх сферах суспільного життя – від фундаментальних наук до впровадження інновацій у реальний сектор економіки. Пріоритети програми «Горизонт 2020» – сприяння фундаментальним науковим дослідженням, підвищення конкурентоспроможності виробництва, розвиток ІКТ, нанотехнологій, нового матеріалознавства, біотехнологій та космічної галузі, а також пошук відповідей на найбільш гострі соціальні виклики в сфері охорони здоров'я, екології і демографії.

Загальний обсяг фінансування підтримки досліджень та інновацій у рамках програми передбачено у розмірі понад 70 млрд євро [7].

Україна увійшла в 11 провідних наукових країн світу, які визначені ключовими стратегічними партнерами ЄС у програмі ЄС «Горизонт 2020», а також нашу державу визнано єдиним стратегічним партнером Євросоюзу в Східній Європі.

При реалізації попередньої, Сьомої Рамкової програми з досліджень та інновацій ЄС Україна зайняла лідируючу позицію серед країн Східного партнерства і увійшла в десятку найбільш активних країн-партнерів, поступаючися лише США, Канаді та країнах «BRICS».

Наукові установи й вищі навчальні заклади України взяли участь у 126 проектах Сьомої рамкової програми з обсягом фінансування Європейської Комісії в сумі близько 26,5 млн євро.

Участь України у проектах ЄС дозволяє українським вченим проводити фундаментальні дослідження в найбільших науково-дослідних центрах, виконувати широкий спектр новаторських і прикладних робіт, дає можливість залучати високотехнологічні галузі промисловості України в реалізації проектів та отримувати додаткові замовлення на створення високотехнологічної продукції п'ятого-шостого укладів, що також сприяє розвитку промисловості України [7].

Міністерством, починаючи з 2013 року, ведеться активна робота щодо забезпечення участі україн-

ських науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів у рамковій програмі ЄС «Горизонт 2020».

Зокрема, з метою практичної реалізації європейської наукової програми підтримки досліджень та інновації «Горизонт 2020» наказом Міністерства освіти і науки № 1802 від 20 грудня 2013 року на базі вищих навчальних закладів, наукових установ Національної академії наук України і громадських організацій створена мережа національних контактних пунктів програми «Горизонт 2020», а також затверджено їх перелік. Діяльність національних контактних пунктів сприятиме якісного розширення співпраці з Європейським Союзом у науково-дослідній і технологічній сферах і дозволить підвищити рівень інформованості про програму «Горизонт 2020» усіх зацікавлених осіб, незалежно від виду їх діяльності або галузі досліджень.

За результатами попередніх консультацій з відповідними євроінституціями вирішено розпочати офіційний переговорний процес щодо визначення умов асоційованої участі України в програмі «Горизонт 2020», про що Міністр освіти та науки України Сергій Квіт повідомив Мойре Гейген-Куину, Європейському комісару з питань досліджень, інновацій та науки [7].

Висновки з проведеного аналізу. Україна, на яку поширюється політика європейських держав, може приймати участь у програмі «Горизонт 2020». Вона має можливість брати участь у всіх структурних компонентах групи особливо в програмі «Міжнародне співробітництво», що дозволить країнам-членам підвищити їх конкурентоспроможність.

Для України стратегія інноваційного розвитку Європейського Союзу має подвійне значення. По-перше, європейський досвід дозволяє чіткіше уявляти собі всю складність поставленого завдання побудови економіки та суспільства. По-друге, відкритий характер більшості інноваційних програм Євросоюзу щодо країн Східного партнерства ЄС, до яких належить і Україна, дає змогу стимулювати становлення в Україні інноваційної моделі розвитку через прогресуюче створення передумов входження до європейського дослідницького простору та європейських

механізмів підтримки інновацій, що діють у рамках єдиного ринку.

Перспективи подальших досліджень вказаної проблематики в Україні будуть, очевидно, пов'язані з поглибленим вивченням сучасних механізмів інноваційного розвитку ЄС під кутом зору новітніх пріоритетів, означених стратегією «Європа 2020», а також зі знаходженням шляхів використання у практиці України накопиченого досвіду інноваційної політики як в ЄС у цілому, так і в його країнах-членах. Не менше значення матиме і формулювання конкретних напрямів залучення українських підприємств, організацій та дослідників у ключові програми науково-технологічного розвитку та європейські ринки високотехнологічних товарів і послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єдинак В.С. Розвиток інформаційних технологій в Україні // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем європейської інтеграції: збірник наукових статей. У 2 т. Т. 1. – Харків: Континент, 2008. – С. 289-290.
2. Офіційний сайт Рамкової програми «Горизонт 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=home&video=none.
3. Шемякіна О. М. Міжнародне науково-технічне співробітництво Європейського Союзу та України в контексті програми «Горизонт 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1998>.
4. European Commission. Europe 2020 Integrated Guidelines: Recommendation for a Council Recommendation of 27.4.2010 on broad guidelines for the economic policies of the Member States and of the Union – Part I of the Europe 2020 Integrated Guidelines. – Brussels, 27.4.2010, SEC(2010) 488 final.
5. Сіденко В.Р. Інноваційна модель розвитку ЄС – від Лісабонської стратегії до «Європи 2020», Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2011. – № 1.
6. A New Strategy for the Single Market at the Service of Europe's Economy and Society: Report to the President of the European Commission Jose. Manuel Barroso by Mario Monti, 9 May 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/docs/monti_report_final_10_05_2010_en.pdf.
7. Украина станет ассоциированным участником Рамочной программы ЕС «Горизонт 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ru/news/32796-ukrainastanet-assotsirovannym-uchastnikom-ramочноy-programmy-es-gorizont-2020>.